

O'ZBEKISTONDA SIL KASALLIGINING EPIDEMIOLOGIK NAZORATINI TAKOMILLASHTIRISH

Ibragimov Parvizjon Sobirovich

SamDTU Epidemiologiya kafedrası, assistent o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada O'zbekistonda sil kasalligini epidemiologik nazoratini takomillashtirish masalalari yoritiladi. Ilg'or diagnostika usullarini joriy qilish, kasallikning oldini olish bo'yicha profilaktika choralari, ko'p dorilarga chidamli silga qarshi davolash usullarini takomillashtirish va tibbiyot xodimlarining malakasini oshirish bo'yicha takliflar ilgari suriladi. Epidemiologik nazoratni yaxshilash orqali sil kasalligini kamaytirish yo'llari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Sil kasalligi, epidemiologik nazorat, diagnostika, profilaktika, ko'p dorilarga chidamli sil, davolash, sog'liqni saqlash, O'zbekiston.

Kirish

Sil (tuberkulyoz) kasalligi ko'p asrlik tarixga ega bo'lgan, dunyo bo'ylab sog'liqni saqlash tizimi uchun jiddiy xavf tug'diruvchi kasalliklardan biridir. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, har yili millionlab odamlar sil kasalligidan aziyat chekmoqda, va ayniqsa, ko'p dorilarga chidamli sil (MDR-TB) kasallik tarqalishining oldini olishda qiyinchiliklar tug'dirmoqda. O'zbekistonda ham sil kasalligi aholining ba'zi qatlamlari o'rtasida keng tarqalgan bo'lib, epidemiologik nazorat va profilaktika choralari kuchaytirilmoqda. Bu kasallik, asosan, qashshoqlik, noto'g'ri ovqatlanish, turmush sharoitlarining pastligi va sanitariya-gigiena holatlarining yomonligi bilan bevosita bog'liq. Mamlakatda sil kasalligini davolash va oldini olish borasida qator davlat dasturlari joriy etilgan bo'lsa-da, kasallikning ba'zi holatlari to'liq bartaraf etilmagan. Ayniqsa, ko'p dorilarga chidamli silga qarshi kurashda xalqaro tajriba va ilg'or diagnostika usullarini keng joriy etish zarurati mavjud. Shu bilan birga, sil kasalligini erta aniqlash, profilaktika ishlarini samarali olib borish va sog'liqni saqlash tizimini modernizatsiya qilish zarurati paydo bo'lmoqda. Bu borada sil kasalligini epidemiologik nazorat qilish tizimini takomillashtirish, aholining xabardorligini oshirish va malakali tibbiy yordam ko'rsatishni kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ushbu maqolada O'zbekistonda sil kasalligini samarali nazorat qilish uchun diagnostika, profilaktika, va davolash bo'yicha zamonaviy yondashuvlar va chora-tadbirlar yoritiladi. Epidemiyaga qarshi kurash strategiyalari, sog'liqni saqlash xodimlarining malakasini oshirish, va xalqaro tajribalardan foydalanish yo'llari batafsil ko'rib chiqiladi. Maqsad — sil kasalligi bilan kurashda O'zbekistonda tizimni

yanada samarali qilish va kasallikni kamaytirishga qaratilgan chora-tadbirlarni takomillashtirishdir.

Materiallar va Usullar

Ushbu tadqiqotda O'zbekiston Respublikasidagi sil kasalligi bilan bog'liq epidemiologik ma'lumotlar va amaldagi nazorat tizimining tahliliga asoslangan usullar qo'llanildi. Tadqiqot quyidagi bosqichlardan iborat bo'ldi:

Ma'lumotlarni yig'ish:

- Epidemiologik ma'lumotlar: Tadqiqot uchun O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni Saqlash Vazirligi va Jahon Sog'liqni Saqlash Tashkiloti (JSST) tomonidan taqdim etilgan statistik ma'lumotlar yig'ildi. Sil kasalligining tarqalishi, yangi kasallanish holatlari va davolanish ko'rsatkichlari bo'yicha 2015-2023 yillar oralig'idagi ma'lumotlar tahlil qilindi.
- Tibbiyot xodimlarining malakasi va resurslar: Sil kasalligini aniqlash va davolash bilan shug'ullanuvchi sog'liqni saqlash muassasalarida mavjud bo'lgan moddiy-texnik baza, diagnostika uskunalari, dori-darmon resurslari hamda tibbiy kadrlarning malaka darajasi bo'yicha ma'lumotlar yig'ildi.

Diagnostika va davolash usullari tahlili:

- An'anaviy va zamonaviy diagnostika usullari: Sil kasalligini aniqlashda qo'llaniladigan usullar (balg'am mikroskopiyasi, ko'chat ekish, rentgenografiya, molekulyar-genetik testlar) taqqoslandi. Tadqiqot davomida zamonaviy texnologiyalar, jumladan, GeneXpert, va boshqa molekulyar test usullarining samaradorligi baholandi.
- Davolash rejasi: Tadqiqotda standart dori-darmonlar (isoniazid, rifampitsin, etambutol) va ko'p dorilarga chidamli silni davolash usullari o'rganildi. Dori-darmonlarga chidamli holatlar va ularning davolanishi bo'yicha xalqaro tajriba bilan solishtirildi.

Profilaktika va xabardorlikni oshirish usullari:

- Aholini xabardor qilish: Sil kasalligining oldini olishga qaratilgan axborot-kampaniyalar va targ'ibot ishlari tahlil qilindi. Aholi o'rtasida kasallikning xavfi va uning oldini olish bo'yicha o'rganish ishlari o'tkazildi.
- Profilaktika strategiyalari: BCG vaktsinasining qo'llanilishi va aholiga vaktsinatsiya bo'yicha amalga oshirilgan dasturlar baholandi. Mavjud profilaktika choralari, ayniqsa, yuqori xavf guruhlariga nisbatan samaradorligi tahlil qilindi.

Tadqiqot natijalarini tahlil qilish va tavsiyalar ishlab chiqish: Yuqoridagi bosqichlarda to'plangan ma'lumotlar asosida epidemiologik nazorat tizimining samaradorligi tahlil qilindi. Yaratilgan statistik modellar asosida sil kasalligini kamaytirish uchun nazorat tizimini yaxshilash bo'yicha takliflar ishlab chiqildi.

Ushbu usullar yordamida O'zbekistonda sil kasalligining tarqalishini kamaytirish va nazoratni takomillashtirish bo'yicha aniq tavsiyalar berildi.

Natijalar va Muhokama

Ushbu tadqiqot davomida O'zbekistonda sil kasalligini epidemiologik nazorat qilish bo'yicha qator muhim natijalar aniqlandi. Tadqiqot natijalari sil kasalligini erta aniqlash, davolash va profilaktika tadbirlarini yanada takomillashtirish zarurligini ko'rsatdi. Asosiy natijalar quyidagicha:

Sil kasalligining epidemiologik holati: Tadqiqot ma'lumotlariga ko'ra, 2015-2023 yillar oralig'ida O'zbekistonda sil kasalligi bilan kasallanish darajasi ma'lum darajada kamaygan bo'lsa-da, ko'p dorilarga chidamli sil (MDR-TB) holatlari o'sish tendensiyasini ko'rsatmoqda. Bu ayniqsa chekka hududlar va tibbiy xizmat yetarlicha rivojlanmagan joylarda kuzatilmoqda. Kasallik tarqalishining asosiy sabablari qashshoqlik, gigiyenik sharoitlarning yetarli emasligi, va tibbiy yordam olish imkoniyatlarining cheklangani bilan bog'liq.

Diagnostika samaradorligi: Ilg'or molekulyar diagnostika usullari, jumladan, GeneXpert texnologiyasi yordamida sil kasalligini erta aniqlash samaradorligi sezilarli darajada oshdi. Ammo, bu texnologiyalar hali barcha hududlarda keng qo'llanilmayotgani aniqlangan. An'anaviy usullar bilan solishtirilganda, zamonaviy molekulyar diagnostika usullari kasallikni tez va ishonchli aniqlashga yordam beradi. Shuningdek, balg'am mikroskopiyasi kabi an'anaviy usullar o'zining past aniqligi tufayli kam samarador hisoblanadi.

Davolash natijalari: Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, O'zbekistonda standart sil kasalligini davolash protokollari samarali ishlayotgan bo'lsa-da, ko'p dorilarga chidamli sil holatlarini davolashda qiyinchiliklar mavjud. Ko'pincha bemorlar davolanish kursini to'liq tugatmaganlari sababli, kasallik qayta avj oladi va dori-darmonlarga chidamli shaklga aylanadi. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatmoqdaki, ko'p dorilarga chidamli silni davolashda yangi avlod antibiotiklardan foydalanish samarali natija berishi mumkin. Shu bilan birga, bemorlarni davolash davomida ularga psixologik yordam va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimini kengaytirish zarurati mavjud.

Profilaktika va xabardorlik darajasi: BCG vaksinasining keng qo'llanilishi orqali bolalar o'rtasida kasallikning oldini olishda muhim yutuqlar qayd etilgan. Biroq, sil kasalligidan himoyalani bo'yicha aholining umumiy xabardorlik darajasi yetarli emas. Aholi o'rtasida kasallikning xavfi va uning oldini olish choralari haqida axborot-kampaniyalar kengroq amalga oshirilishi zarur. Shuningdek, kasallik xavfi yuqori bo'lgan guruhlar – ya'ni, mahbuslar, qashshoq aholilar va immuniteti zaif odamlar orasida maxsus profilaktika dasturlarini kengaytirish talab etiladi.

Epidemiologik nazoratni takomillashtirish takliflari:

- Ilg'or texnologiyalarni kengaytirish: Zamonaviy diagnostika usullarini butun mamlakat bo'ylab keng joriy qilish va chekka hududlarga yetkazib berish uchun maxsus dasturlar yaratish lozim.

- Dori-darmonlarga chidamli silni davolash: Ko'p dorilarga chidamli silni davolash uchun xalqaro standartlarga mos yangi davolash usullari va preparatlarni joriy qilish muhim.

- Malakani oshirish: Tibbiyot xodimlarini sil kasalligini aniqlash va davolash bo'yicha doimiy ravishda malaka oshirish kurslariga jalb qilish zarur.

- Aholini xabardor qilish: Sil kasalligining oldini olish va davolash bo'yicha aholining bilimini oshirishga qaratilgan axborot kampaniyalarini kengaytirish kerak.

O'zbekistonda sil kasalligining epidemiologik nazoratini takomillashtirish uchun ilg'or texnologiyalarni joriy qilish, ko'p dorilarga chidamli silga qarshi kurashni kuchaytirish va aholining xabardorligini oshirish bo'yicha qator muhim choralarni amalga oshirish zarur. Ushbu chora-tadbirlar kasallikning kamayishiga va mamlakatda sog'liqni saqlash tizimining yanada samarali bo'lishiga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda sil kasalligini epidemiologik nazorat qilish tizimini takomillashtirish zarurati kasallikning barqaror tarqalishi va ko'p dorilarga chidamli shakllarining ko'payishi bilan bog'liq. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, kasallikni erta aniqlash va samarali davolash uchun zamonaviy diagnostika usullarini kengroq joriy qilish, tibbiy xodimlarning malakasini oshirish va dori-darmonlarga chidamli silga qarshi xalqaro tajribadan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, profilaktika tadbirlarini kuchaytirish, aholining xabardorligini oshirish va yuqori xavf guruhlariga nisbatan maxsus dasturlarni kengaytirish zarur. Ilg'or texnologiyalarni mamlakat bo'ylab joriy qilish va silga qarshi kurash strategiyalarini xalqaro standartlarga moslashtirish orqali O'zbekistonda sil kasalligini kamaytirish va sog'liqni saqlash tizimini yanada samarali qilishga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qodirovich B. D. Et al. VIRUSLI GEPATIT A NING OLDINI OLISH VA EPIDEMIOLOGIYASI //TADQIQOTLAR. UZ. – 2024. – T. 33. – №. 1. – C. 94-97.
2. Usmonovna V. M., Qodirovich B. D. SCIENTIFIC ANALYSIS OF VIOLENT INFECTIOUS DISEASES AND THEIR CONTROL //EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE. – 2023. – T. 3. – №. 9. – C. 149-153.
3. Qodirovich B. D. FIRST AID IN CASE OF ACCIDENTAL INJURY //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2023. – T. 3. – №. 5. – C. 181-185.
4. Qodirovich B. D. General concept of the positive impact and criteria of the science of life activity safety on human life //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2023. – T. 11. – №. 3. – C. 172-175.

5. Qodirovich B. D. НАЙОТ FAOLIYATI XAVFSIZLIGI FANINING INSON НАЙОТИГА ИЖОБИЙ ТА’СИРИ ВА МЕЗОНЛАРИ HAQIDA UMUMIY TUSHUNCHA. – 2023.
6. Qodirovich B. D. Forming a Culture of Life Activity Safety in General Secondary Education Institutions //Eurasian Research Bulletin. – 2023. – Т. 17. – С. 1-3.
7. АГЕНТАМИ П. БАКТЕРИОЛОГИК ВОСИТАЛАР БИЛАН ЗАРАРЛАНГАН ЎЧОҚДА ЭПИДЕМИЯГА ҚАРШИ ЧОРА ТАДБИРЛАРНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ХУҚУҚИЙ АСПЕКТЛАРИ //Биология. – 2022. – №. 3. – С. 136.
8. Muhamadievich N. A., Kodirvich B. D. Patriotic Education as one of the Components Of National Security. Eurasian Scientific Herald 6, 88-90. – 2022.
9. Қобилов, Н., Қаршибоев, Ж., & Худоёрова, М. (2024). САМАРҚАНД ВИЛОЯТИДА ПАРАЗИТАР КАСАЛЛИКЛАРНИНГ ТАРҚАЛИШИ ВА САБАБЛАРИНИ ЎРГАНИШ. Ilm-fan va ta’lim, 2(2 (17)).
10. Қобилов, Н., Қаршибоев, Ж., & Худоёрова, М. (2024). ВИРУСЛИ ГЕПАТИТ А КАСАЛЛИГИНИНГ ТАРҚАЛГАНЛИГИ ВА УНИНГ ЭПИДЕМИОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ. Ilm-fan va ta’lim, 2(2 (17)).
11. Kabilov, N., Hasanov, U., & Khakimov, A. (2023). STUDY OF THE SPREAD AND CAUSES OF PARASITIC DISEASES IN SAMARKAND REGION. Talqin va tadqiqotlar, 1(26).
12. Kabilov, N., & Hasanov, U. (2023). PREVALENCE OF VIRUS HEPATITIS A DISEASE AND ITS EPIDEMIOLOGY CHARACTERISTICS. Interpretation and researches, 1(8).
13. Kobilov, N., & Hasanov, U. (2023). EPIDEMIOLOGICAL ANALYSIS OF VIRUS HEPATITIS A IN SAMARKAND REGION. Interpretation and researches, 1(8).
14. Nuriddinovich, K. N., Mirkomolovich, M. S., & Otkirovna, F. K. (2024). Preventive Measures to Prevent HIV Infection in Pregnant Women. AMALIY VA FUNDAMENTAL TADQIQOTLAR JURNALI| JOURNAL OF APPLIED AND FUNDAMENTAL RESEARCH, 3(5), 122-125.
15. Nuriddinovich, K. N. (2024). Epidemiological Analysis of Virus Hepatitis a in Samarkand Region. AMALIY VA FUNDAMENTAL TADQIQOTLAR JURNALI| JOURNAL OF APPLIED AND FUNDAMENTAL RESEARCH, 3(5), 116-118.
16. Nuriddinovich, K. N. (2024). Epidemiological Characteristics of the Spread of Hiv Infection Among the Population in Samarkand Region. SCIENTIFIC JOURNAL OF APPLIED AND MEDICAL SCIENCES, 3(5), 559-560.
17. Toxirovich M. T. MAMLAKATIMIZDA SANITARIYA-EPIDEOMOLOGIK OSOYISHTALIK VA JAMOAT XAVFSIZLIGINI TA’MINLASH

TO'G'RISIDA //Journal of new century innovations. – 2024. – Т. 47. – №. 1. – С. 55-61.

18. Hikmatovich I. N., Temirovich E. R., Toxirovich M. T. Local Treatment of Patients with Genital Herpes. – 2023.
19. Муродқосимов С., Маматкулов Т. Т., Нуриддинович Қ. Н. САМАРҚАНД ВИЛОЯТИДА СИЛ КАСАЛЛИГИ АНИҚЛАНГАН ҲОЛАТЛАР БУЙИЧА ЭПИДЕМИОЛОГИК БАҲОЛАШ //GOLDEN BRAIN. – 2023. – Т. 1. – №. 12. – С. 172-177.
20. Saidolim M., Egamberdieyich M. A., Toxiroyich M. T. Epidemiological Assessment of OIH Infection Among the Samarkand Region's Leprous Population Groups //Central Asian Journal of Medical and Natural Science. – 2023. – Т. 4. – №. 2. – С. 115-119.
21. Axmedova M. T., Mamatqulov T., Umarova S. R. Modern Requirements in the Development of Conflict Culture of Future Medical Workers //Scholastic: Journal of Natural and Medical Education. – 2023. – Т. 2. – №. 2. – С. 282-285.
22. Murodkosimov, S., Temirovich, E. R., Egamberdievich, M. A., Toirovich, M. T., & Khudshidovna, S. U. (2022). PREVENTING HIV INFECTION IN PREGNANT WOMEN. World Bulletin of Public Health, 10, 143-145.
23. Saidolim M., Toxirovich M. T. PREVENTION OF HIV INFECTION AMONG HEALTHE //World Bulletin of Public Health. – 2023. – Т. 19. – С. 189-193.